

شورای عالی حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران
مدرسه علمیه فاطمیه (سلام الله علیها)

شهرستان رودسر

سطح (۲)

عنوان:

رابطه ی بیان تدریجی احکام با جامعه پذیری آن در جامعه ی عصر

نبوی

استاد راهنما:

آقای حسینی

استاد داور:

آقای قاسمی روشن

پژوهشگر:

میترا نویدی

تابستان ۱۳۹۸

تحمیدیه

سپاس و ستایش مر خدای را جل و جلاله که آثار قدرت او بر چهره روز روشن، تابان است و انوار حکمت او در دل شب تار، درفشان. آفریدگاری که خویشتن را به ما شناساند و درهای علم را بر ما گشود و عمری و فرصتی عطا فرمود تا بدان، بنده ضعیف خویش را در طریق علم و معرفت بیازماید.

تقدیم به

این تحقیق را تقدیم می کنم به پیشگاه اولین مدافع حریم ولایت مادر تمام شهیدان حضرت زهرا(سلام الله علیها) و شهیدانی که در طول تاریخ در جبهه جان عزیزشان را در طبق اخلاص گرفتند و از حریم آل الله دفاع نمودند.

تقدیر و تشکر

مراتب سپاس خود را از وجود مقدس سه کس بیان می دارم:

آنان که ناتوان شدند تا من به توانایی برسم...

آنان که موهایشان سپید شد تا من رو سفید شوم...

و آنان که عاشقانه سوختند، تا گرمابخش وجود من و روشنگر راهم باشند...

پدرم، مادرم و تمام اساتید بزرگوالم

وسپاس از همسرم به پاس قدردانی از قلبی آکنده از عشق و معرفت که محیطی سرشار از آرامش و

آسایش را برای من فراهم آورده است.

چکیده

قرآن به عنوان عظیم ترین منبع شناخت هستی و انسان در اختیار ماست. نزول این منبع که برخلاف دیگر کتب آسمانی از تحریف و دستبرد یا گمگشتگی مصون مانده، با نظم و سبکی ویژه، اولین گروه مخاطبان خود را به گستردگی متحول نمود و از آنان شخصیت های مومن، معتقد و فداکار در راه آزادی انسان و گسترش ارزش های الهی ساخت که توانایی آن را یافتند تا تمدن اسلامی را بنا کنند. آیات و سوره های قرآن به صورت تدریجی و متناسب با ظرفیت های مخاطبان، چالش ها، ضرورت ها بوده این شیوه نزول نشان داد که خدای حکیم، دست یابی به آموزه های دینی و به کارگیری صحیح آن را تنها در انتقال محتوای ارزشمند معارف و احکام نمی داند بلکه روش بیان این محتوا نیز در هدف نزول قرآن کاملاً دخیل است. این پایان نامه پژوهشی است پیرامون آیات فقهی قرآن کریم که در آن به بررسی احکامی پرداخته می شود که به صورت تدریجی تشریع شده اند. این پژوهش ابتدا به بیان ویژگی های جامعه عصر نبوی پرداخته است و بیان کرده که در دوران جاهلیت رسم های نادرست بسیاری برقرار بوده که قرآن کریم جهت اصلاح آنها با تشریع قوانین درست به صورت تدریجی اقدام فرمود. در این میان برخی از رسم ها در عهد جاهلی به دلیل درست بودن مورد تایید قرآن قرار گرفتند. معیار قرآن در داوری رسم ها و سنت ها، حق و عادلانه بودن آن است. قرآن با روش تدریجی رسم های درست و نادرست را از هم تفکیک نموده و سنت های درست را در غالب قوانین مورد تایید قرار می دهد. موضوع دیگری که در این پژوهش بیان شده گزارش روند نزول مسائل شرعی در قرآن کریم است. در بیان آیات فقهی قرآن کریم برخی احکام که در آنها نیاز به مقدمه چینی و زمینه سازی بوده، در چند مرحله تشریع شده اند. مشهورترین حکم تدریجی که از دیرباز مورد توجه مفسرین و صاحب نظران بوده، حکم تحریم خمر است.

واژگان کلیدی: وحی، قرآن، جاهلیت

نتیجه گیری

بررسی در آیات الاحکام روشن کرد که مسائل فقهی و عملی قرآن ، نزول دفعی و یکباره نداشته و نزول آن تدریجی بوده است در تمامی دوره نزول قرآن تدریجی بودن آن، همگام با رسالت پیامبر اکرم (صلی الله و علیه و آله) تداوم داشت . به عبارت دیگر ، تردید نداریم که پیامبر اکرم (صلی الله و علیه و آله) به مدد آیات قرآن و محتوای عمیق آن تحولاتی شگرف رقم زد. پیامبر همراه با نزول قرآن در میان انبوه مشرکان مجاهده ایی عظیم آغاز نمود. ایشان به تدریج و با کنار زدن انبوه حجابی که بر فطرت و عقل مشرکان آوار شده بود آنان را برای عمل کردن به مسائل و احکام دین اسلام آماده کرد.

بیان مسائل و احکام مربوط به دین مسیری متناسب با تحولات روحی و معنوی معاصران نزول پیموده است. به عبارت دیگر نزول را احکام با فضا و ظرفیت های فرهنگی و اجتماعی معاصران نزول ارتباط معنا داری داشته است، به طور قطع حقوقی شدن احکام شرعی پس از هنجار شدن بسیاری از احکام عقلی و شرعی در جامعه بوده است.

فهرست منابع

- ۱- قرآن کریم
- ۲- نهج البلاغه
- منابع فارسی:
- ۳- پیشوایی ، مهدی ، تاریخ اسلام ، چاپ ۳۲ ، بی جا ، نشر معارف ، ۱۳۹۶
- ۴- جوان آراسته، حسین، درسنامه علوم قرآنی، چاپ ششم، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، بی تا.
- ۵- حسنی ، علی اکبر ، تاریخ تحلیلی اسلام ، جلد ۱ ، چاپ نهم ، بی جا دفتر نشر فرهنگ اسلامی ، ۱۳۹۵.
- ۶- خلیل حقی، فیلیپ، تاریخ العرب، (ابوالقاسم پاینده)، چاپ اول، تهران، سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، ۱۳۶۶.
- ۷- دورانت، ویل، تاریخ تمدن، (ابوطالب صارمی)، ج ۴، چاپ اول، تهران، سازمان انتشارات آموزش و پرورش، ۱۳۶۸.
- ۸- سعیدی روشن ، محمد باقر ، آشنایی با علوم قرآن ، جلد ۱ ، چاپ ۱ ، قم ، انتشارات جامعه المصطفی (صلی الله و علیه و آله) العالمیه ، بی تا.

۹- سالم، عبدالعزیز، تاریخ العرب قبل الاسلام، (باقر صدري نیا)، چاپ اول، بی جا، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۸۰.

۱۰- طباطبائی، محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، (محمد تقی مصباح یزدی)، ج ۴، چاپ پنجم، بی جا، بنیاد علمی علامه طباطبائی، ۱۳۷۰.

۱۱- طبری، محمد بن جریر، تاریخ الرسل والملوک طبری، (ابوالقاسم پاینده)، ج ۲، بی جا، انتشارات اساطیر، ۱۳۹۱ ق.

۱۲- مطهری، مرتضی، وحی و نبوت، جلد سوم، چاپ ششم، بی جا، انتشارات صدرا، ۱۳۷۶.

۱۳- میبیدی، محمد فاکر، باز پژوهی آیات فقهی قرآن، چاپ دوم، بی جا، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۷.

۱۴- هاشمی، حمید، فرهنگ فارسی حمید، چاپ دوم، بی جا، انتشارات فرهنگ و قلم، ۱۳۷۹.

منابع عربی:

۱۵- ابراهیم شریف، احمد، مکه و مدینه فی الجاهلیه و عهد الرسول (صلی الله علیه و آله و سلم)، قاهره دارالفکر العربی، بی تا.

۱۶- اصفهانی، ابوالفرج، الأغانی، ج ۱۶، چاپ اول، بیروت، دار إحياء التراث العربی، ۱۹۹۴ م.

۱۷- آلوسی، ابوالفضل شهاب الدین محمود، بلوغ الارب، (محمد بهجت الاثری)، ج ۳، چاپ اول، قاهره، دارالکتب الحدیث، ۱۹۹۲ م.

۱۸- بهجت پور، عبدالکریم، رویکردی نو در تفسیر بر اسا ترتیب نزول، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، شماره ۶۲-۶۳، ۱۳۸۹.

۱۹- سلیم ، احمد امین ، جوانب من تاریخ حضاره العرب فی العصور القدیفه ، چاپ اول بی جا ، انتشارات دارالمعرفه الجامعیه ، ۲۰۰۹م.

۲۰- _____، روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم و سبع المثانی (علی عبدالباری عطیه)، ج ۲، چاپ اول، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۴۱۵م.

مقالات:

۲۱- معرفت، حامد، تحلیلی بر سیر نزولی آیات الاحکام، مجموعه مقالات کنگره بین المللی علوم انسانی، شماره ۶، ۱۳۹۶.

۲۲- جمشیدی، افسانه، سیر تدریجی بیان احکام در قرآن کریم، موسسه ی تحقیقات و نشر معارف اهل بیت (علیه السلام)،

۲۳- فاتحی نژاد، عنایت الله، راههای نفوذ فارسی در فرهنگ و زبان عرب جاهلی، نامه فرهنگستان پاییز، ۱۳۷۵، شماره ۷.

۲۴- منتظری مقدم، حامد، گونه های ازدواج در عصر جاهلی، تاریخ اسلام در آینه پژوهش، شماره ۸، ۱۳۸۴.

۲۵- رشیدرضا، محمد، تفسیر القرآن الحکیم المشهور به تفسیر المنار، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۹۹۰م.

۲۶-عباس،عبدالهادی،امراه والاسره فی حضارات الشعوب و انظمتها،ج۱،چاپ اول،دمشق،دار
طلاس،۱۹۸۷م.

۲۷-علی، جواد،المفصل فی تاریخ العرب قبل الاسلام،ج۴،چاپ اول،بغداد،جامعه بغداد،۱۴۱۳ه ق.

۲۸-فراهیدی،خلیل بن احمد،کتاب العین،(مهدی المخزومی،ابراهیم السامرائی)،ج۲،چاپ
دوم،قم،انتشارات اسوه،۱۳۸۳.

۲۹-قرطبی،محمدبن احمد،الجامع الاحکام القرآن، چاپ دوم،بی جا، انتشارات ناصر خسرو،۱۳۶۸.

۳۰-نوبدی،شهاب الدین احمد،نهایه الارب فی فنون الادب،ج۶،چاپ اول،مصر،وزاره الثقافه والارشاد
القومی،۱۹۸۵م.

۳۱-واقدی،محمدبن عمر،المغازی،(تحقیق مارسون جونز)،چاپ دوم،قم،انتشارات بوستان کتاب
قم،۱۳۷۶.

روزنامه:

۳۲-سلطانی،محمد،نقش قرآن در تحولات فرهنگی جهان اسلام،روزنامه جمهوری اسلامی
ایران،۱۳۸۹/۱۰/۸.